

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Розробка Національним банком України необхідної нормативно-правової бази, запровадження нових принципів діяльності банків, організація ефективної системи менеджменту, використання зарубіжного та накопичення власного досвіду зробили банківську систему України важливою складовою фінансово-кредитної системи держави.

Разом з тим, в Україні дедалі гострішими стають дискусії навколо проблем, спричинених глобалізацією світової економіки. Цілком зрозуміло, що перспективи подальшого формування української банківської системи значною мірою визначатимуться сучасними, планетарними процесами і змінами, проблемами і викликами, пов'язаними з ними. В цьому контексті глибоке вивчення новітнього феномену – глобалізації, а також науковий пошук адекватної парадигми майбутнього розвитку банківської системи України набувають особливого, життєво важливого значення.

Справді, в той час, коли у міжнародному співтоваристві дедалі виразніше виявляються ознаки й характеристики глобальної економічної системи, коли ця система виступає як історичний виклик, альтернативою для будь-якої країни залишається питання, чи прийме вона цей виклик, чи ж відійде в історичне небуття.

Тому об'єктивне наукове розкриття природи глобалізації та її аналіз є перспективним і актуальним напрямом економічних досліджень, що має як теоретичне, так і практичне значення.

Аналіз досліджень і публікацій. Термін “глобалізація” вперше був введений американським економістом Т. Левіттом у статті, яку він опублікував у 1983 р. для позначення феномена злиття ринків окремої продукції. Американські вчені Ч. Ен та Б. Реснік, дискутуючи з приводу етимології глобалізації, зазначають, що цим терміном спочатку позначали нові явища у бізнес-практиці 1980-х рр., які остаточно утвердились у подальшому. Н. Думна констатує, що “глобалізація – вищий ступінь інтернаціоналізації, продовження транснаціоналізації. Основним її завданням є створення глобальної світової економіки з певними специфічними особливостями, рисами та структурами”. А. Некіпелов стверджує, що “глобалізація являє собою сучасний етап інтернаціоналізації суспільно-економічного життя у планетарному масштабі”. Подібне визначення дає І. Осадча: “Глобалізація – по суті справи черговий етап інтернаціоналізації, заснований на розвитку інформаційних технологій”. Дещо відмінне, але за своїм змістом подібне визначення міститься в українській економічній енциклопедії: “Глобалізація – категорія, яка відображає процес обміну товарами, послугами, капіталом та робочою силою, що виходить за межі державних кордонів і з 60-х років ХХ ст.

набуває форм постійного й неухильного зростаючого міждержавного переплетіння національних економік”.

Свій подальший розвиток поняття глобалізації дістало завдяки книзі консультанта Гарвардської школи бізнесу японця К. Оме “Мир без границь” (1990 р.). У ній автор стверджував, що тенденції розвитку світової економіки неминуче ведуть до того, що транснаціональні фінансово-промислові групи все більш рішуче витісняють зі світового ринку національні корпорації. Цей процес неминуче призведе до інтернаціоналізації і глобалізації всієї системи світової економіки та її ринків. Інакше кажучи, світ опиниться на порозі нового етапу свого цивілізаційного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом термін “глобалізація” наполегливо вводиться в науковий обіг соціологами та представниками інших суспільних наук і використовується ними для характеристики сучасних соціальних, економічних, політичних, торгових, фінансових, транспортних, трудових, міграційних, інформаційних, комунікаційних та інших процесів всеохоплюючого характеру.

Згадане поняття походить від англійського прикметника *global*, який означає “всесвітній”. Іменник *globalism* вперше з’явився на сторінках англійських тлумачних словників на початку 1960-х рр. і сьогодні вживається у значенні “постінтернаціоналізм”. Таким чином, в сучасній науковій лексиці термін “глобалізація” означає “постінтернаціоналізація”.

Глобалізація є якісно новою стадією розвитку світогосподарських зв’язків, яка характеризується переходом від “світової економіки”, або періоду її інтернаціоналізації, до “глобальної економіки”, або періоду її постінтернаціоналізації. Після поразки соціалізму в СРСР та країнах Східної Європи глобальна економіка часто ототожнюється багатьма західними дослідниками з “глобальним капіталізмом”. Оскільки глобалізація стала результатом капіталістичної економічної інтеграції протягом кількох останніх століть, вона є одночасно і старим і новим суспільним явищем. Принципово новим моментом в глобалізації сучасного економічного життя є перехід від монокапіталізму до мультинаціоналізму з виходом на міжнародну арену гігантських транснаціональних корпорацій (ТНК).

На підтвердження цього висновку доречно послатись на визначення глобалізації в одній з новітніх американських енциклопедій: “Розвиток світової економіки має довгу історію, датовану, щонайменше, шістнадцятим століттям, і пов’язану з економічним та імперським експансіонізмом великих держав. Глобалізація належить до більш розвинутої стадії цього процесу. Глобальна економіка є такою, в якій всі аспекти – сировинні й трудові ресурси, інформація і транспорт, фінанси, розподілення, маркетинг – є інтегрованими чи взаємозалежними у всесвітньому масштабі. Сили глобалізації мають тенденцію до розмивання цілісності й автономії національних економік”.

Хронологічні рамки глобалізації після Другої світової війни поділяються на три послідовні етапи інтенсифікації міжнародних економічних відносин. Перший з них характеризується швидким зростанням світової торгівлі і спробою регулювати її на багатосторонній основі в межах ГАТТ (1950-1960-

ті роки); другий – інтеграцією фінансових ринків і прискоренням міжнародного руху капіталів (1970-1980-ті роки); третій – стрімким збільшенням обсягів прямих інвестицій і чисельності міжфірмових альянсів.

“Глобалізація є переходом від національно-державної фази до якісно нової, транснаціональної фази капіталізму! В період національно-державної фази капіталізму нації інтегрувалися в більшу світову систему за посередництвом торгівлі і фінансових потоків і створили світову економіку. В період глобального капіталізму транснаціоналізується сам виробничий процес і світова економіка дає дорогу глобальній економіці. Нації більше не поєднуються екстернально в більшу світову економіку, а інтернально з’єднуються в єдину глобальну економіку і суспільство”, – відзначає американський дослідник У. Робінсон. – Економічна глобалізація спричиняє створення матеріальної основи для транснаціоналізації політичних систем, громадянських суспільств і глобальної інтеграції соціального життя. Глобалізація все більше розмиває національні кордони і робить структурно неможливим для індивідуальних націй підтримувати незалежні або навіть автономні економіки, форми правління і соціальні структури”.

Європейська Рада в Турині (Італія) назвала економічну глобалізацію однією з головних проблем, що постали перед Європейським Союзом наприкінці ХХ століття. Термін “економічна глобалізація” означає процес дедалі більшої всесвітньої економічної інтеграції, головними рушійними силами якого є:

- лібералізація міжнародної торгівлі та руху капіталів;
- зростання темпів технологічного прогресу та формування інформаційного суспільства;
- дерегулювання.

Ці три чинники посилюють один одного: технологічний прогрес стимулює міжнародну торгівлю, а можливість торгувати по всьому світу сприяє поширенню технологічного прогресу. Водночас, дерегулювання стимулює розвиток нових технологій та усуває перешкоди для торгівлі. Втім, дехто вважає, що технологічний прогрес створює для підприємців можливості оминати національне регулювання.

Багато вчених перевіряють тезу про глобалізацію світової економіки на переконливість, вдаючись до емпіричного тесту. Це дозволяє оцінити те, наскільки сучасні тенденції можна порівняти з тими, якими, на думку деяких істориків економіки, вирізнялася “прекрасна епоха” міжнародної взаємозалежності, а саме період з 1890 по 1914 рр. (Gordon, 1988; Jones, 1995; Hirst, 1997). Такі дослідження розкривають те, що вищезазначені тенденції характеризують процес скоріше інтернаціоналізації, ніж глобалізації, інакше кажучи, все більш тісними стають зв’язки між строго ізольованими національними економіками або суспільствами, а також “регіоналізації” або “триядізації”, – об’єднання в географічні кластери на основі транскордонної взаємодії (Ruigrok and Tulder, 1995; G. Thompson, 1998; Weiss, 1998; Hirst and Thompson, 1999; Rugman, 2001). Деякі дослідники йдуть далі, стверджуючи, що, відколи глобальні імперії відкрили шлях національним державам, світ

порівняно з “прекрасною епохою”, в економічному, політичному, культурному плані почав розвиватися надзвичайно динамічно, хоча переважна більшість людей позбавлена можливості користуватися благами економічного розвитку (Hoogvelt, 2001). Це аргумент на користь подальшої переваги окремої території, кордонів, національних урядів у контексті нинішнього розподілу влади, виробництв і фінансів у сучасному світі.

До спроби деталізувати ідею глобалізації у більш систематичний спосіб згодом додалися компоненти, пов'язані з історією. Це зумовило локалізацію сучасної глобалізації в рамках того, що французький історик-економіст Бродель посилається як на “*longue duree*” інакше кажучи, на довготривалу модель історичних змін цивільного характеру (Helleiner, 1997). Щоб збагнути сучасну глобалізацію, слід поставити її в контекст тривалих тенденцій історичного розвитку світу (Modelska, 1972, Hodgson, 1993, Mazlish and Buultjens, 1993; Bentley, 1996; Frank and Gills, 1996; R.P. Clark, 1997; Frank, 1998). Щоб зрозуміти сучасну глобалізацію, слід скористатися знанням того, чим відрізняються окремі фази, зокрема, як організовані й відтворюються такі системи і моделі глобального взаємозв'язку, де вони розташовані, а також те, як змінюється співвідношення сил.

Характерною рисою сучасних світових економічних відносин є інтенсивний розвиток процесів глобалізації з залученням національних економік у світову господарчу систему, посилення їхньої взаємної залежності. Відображенням цих процесів стало виникнення єдиного інформаційного простору, інтернаціоналізація й швидке зростання фінансових ринків. Зростаюча взаємозалежність країн, інтенсифікація міжнародного обміну товарами, послугами і капіталом веде до появи нових тенденцій у сфері фінансових відносин. Тому стратегічно важливим напрямом стає розробка ефективної національної політики у галузі фінансів й капіталоутворення з урахуванням необхідності інтеграції країн у світову спільноту як рівноправних учасників глобального ринкового процесу.

Перехід до відкритості банківської системи України створює нові можливості для прогресу, але й має серйозні небезпеки. Перебіг процесу глобалізації стає потенційним джерелом ризиків, проблем і конфліктів. Проблема полягає в тому, щоб використати позитивний потенціал фінансової глобалізації і звести до мінімуму пов'язані з нею ризики для національної економіки.

Фінансова глобалізація – найбільш складний і найбільш розвинутий у плані інтернаціоналізації процес, що є результатом поглиблення фінансових зв'язків країн, лібералізації цін та інвестиційних потоків, створення глобальних транснаціональних фінансових груп.

Висновки. На нашу думку, посилення ролі банківської діяльності в сучасних умовах трансформації економіки ставить такі завдання, як зміцнення банківської системи, подолання розриву між банками і реальною економікою, залучення банків до реалізації нової економічної стратегії.

Основна увага має зосереджуватися на забезпеченні стійкості та надійності банківської системи, посиленні її концентрації, активному

залученні в банківську сферу іноземного капіталу, у т.ч. країн – членів ЄС, значному розширенні механізмів довгострокового кредитування та інструментарію банківських послуг. Необхідна достатня і надійна правова база діяльності банківських інституцій, посилення конкуренції між ними, удосконалення механізмів банківського нагляду.

Сучасна глобальна фінансова архітектура стратегічно важливим завданням визначає розробку і здійснення ефективної національної політики у галузі фінансів на основі детального аналізу сучасних геофінансових процесів з урахуванням актуальних чинників розвитку світової фінансової кон'юнктури. Для України ця політика має бути спрямована на інтеграцію країни у світове співтовариство як рівноправного учасника, що передбачає розробку стратегії мінімізації ризиків і втрат, пов'язаних з виходом на міжнародну арену в умовах вимушеної відкритості економіки й максимізації можливих вигод від цього.

Список літератури

1. Глобалізація / Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – С. 264-265.
  2. Думная Н. Глобальная экономика – новая среда международного бизнеса // Интернационализация и глобализация бизнеса. – Свищів. – 1998. – С. 7.
  3. Некипелов А. Обзор: Глобализация как вызов национальным экономикам / Понятие глобализации // Свободная мысль. – 1999. – № 1. – С. 117.
  4. Осадчая И. Глобализация и государство: новое в регулировании экономики развитых стран // МЭиМО. – 2002. – № 11. – С. 3.
  5. Eun Ch., Resnick B. International Financial Management. – Irwin: McGraw-Hill, 1998. – P. 10.
  6. Levitt T. Harvard Business Review. – 1983. – P. 18.
  7. Tytell I., Shang – Jin Wei. Does Financial Globalization Induce Better Macroeconomic Policies? // IMF Working Paper. – 2004. – WP/04/84. – P. 15.
- Отримано 25.05.2006

Щербак В.Д. Особливості модернізації української банківської системи у контексті глобалізації світової економіки / В.Д. Щербак // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / УАБС НБУ. – Суми, 2006. - Т. 16. - С. 312–317.